

Saint Rémy de Provence

–Aquesta dona no té capacitat per apreciar la bellesa, vaig pensar malhumorat i vaig continuar pintant. Tu no pots entendre la creació –li havia escrit una mica precipitadament–. Pots entendre el tema d'un quadre, la composició, els colors, però no pots entendre "el quadre", perquè t'hi apropes d'una manera massa racional.

–Joan, jo no sóc un monstre racional –va protestar la Catherine al llegir el meu whatsapp. Em va prendre una mica de temps comprendre que tenia raó.

Jo sabia el poder que l'inconscient té en la creació i deixava, cada cop més, que la intuïció pilotés la pràctica del meu art, entenent que la creació necessita una certa dosi de risc, necessita llançar-se al buit amb la generositat d'equivocar-se i tornar a començar.

El problema bàsic era que la Catherine s'hi apropava amb un excés d'anàlisi, vaig pensar, la qual cosa, unida a una severa exigència, li impedia qualsevol demostració d'entusiasme.

Deu anys abans jo havia començat una col·lecció de relats de ficció que articulen suports plàstics entre velles pràctiques i noves tecnologies. El meu propòsit era donar una visió personal de la vida. Mare Nostrum era un projecte artístic i vital sense data de caducitat, al que anava incorporant episodis.

Amb el sentiment de poder fer quelcom nou, sabia que podia intentar entendre el present amb objectivitat i compartir aquesta visió amb altres. Tan sols era necessari arriscar sempre i no repetir-se mai. En aquesta aventura, buscava la contraposició entre el concepte i l'emoció, el joc i la gravetat, o dit d'un altre manera, buscava fer conviure l'ordre amb el caos.

La Catherine havia anat a Sant Rémy de Provence, a casa de la seva germana Véronique, on planejava passar unes setmanes abans de

tornar a Paris. Així que, pujat a l'onada del projecte Mare Nostrum, l'endemà al matí vaig enfilat cap a Sant Rémy amb la intenció de seguir l'ombra de van Gogh.

L'ombra de van Gogh és infinita

La casa estava a poca distancia del claustre de l'antic monestir de Saint Paul du Mausole on van Gogh va fer una reclusió voluntària per provar de curar-se d'aquell trastorn que l'havia dut a tallar-se l'orella. Retrobar aquells paisatges va ser retrobar la meua joventut. Dels temps que acompanyava al pintor Ramon Sanvicens als camps de Cubelles, on ja havia pintat Joaquim Mir, el patriarca del paisatgisme català.

Conscient de que no es podia viure de la pintura si es volia la llibertat total per crear, m'havia llicenciat en Ciències Empresarials per ESADE. Un greu accident de cotxe als 26 anys em va despertar la consciència. Tan sols es viu un cop i la vida no la tenim per perdre-la. Em vaig apuntar a la Acadèmia Sanvicens per preparar l'examen d'ingrés a l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona i allà vaig conèixer en Ramon Sanvicens i vaig anar a pintar amb ell. Va ser el meu pare artístic. Em va deixar anar aquell "tu ets pintor", que va fer en mi el mateix efecte que quan el pare de Picasso li va dir que ja pintava millor que no pas ell mateix o quan en Theo afirmava al seu germà que ell creia sense condicions en la seva vàlua. Algú que creu en tu. No és màgic?

En el cas de van Gogh era encara més màgic perquè en Theo era un reeixit marxant d'art de la Galeria Goupil i al Vincent mai li varen faltar ni teles, materials ni diners per pagar lloguer i manutenció. Tenia un germà marxant que li comprava tota la producció i es podia dedicar completament a la pintura. Jo ric quan sento el mite de que mai va vendre un sol quadre en vida. Ho venia tot a un intermediari que creia en ell com a pintor. Tan sols calia esperar. Què se'n hauria fet dels quadres de van Gogh si el seu germà no els hagués atresorat a la Goupil et Cie? Que s'hagués fet dels d'Enri de Toulouse-Lautrec si la seva mare no hagués guardat tota l'obra per exposar-la a l'antic Palau dels Bisbes d Albí?

Ramon Sanvicens era professor jubilat de l'Escola Superior i pintava el que li donava la gana i tenia un marxant ric que el recolzava. Era d'esperit fauvista i arriscava molt amb el color. Es per això que a vegades s'equivocava, com el mateix Bonnard havia fet. Em va ensenyar coses que vaig mig començar a entendre fins acabar-les entenent del tot al cap de trenta anys, com que cal conèixer la teoria però oblidar-la al moment de pintar.

Però, els temps havien canviat. Quan vaig entrar a Belles Arts els vents bufaven cap altres direccions. Encara s'ensenyava a dibuixar i pintar, però la pintura havia perdut carisma.

Quan ja havia après el que volia vaig deixar l'Escola i, enamorat de l'Empordà i unes formes de vida que desapareixien, vaig anar-hi a viure i pintar amb cavallet uns paisatges amb figures inventades que no eren ni comercials ni seguien estils identificables. Vaig crear el meu. I es clar, costava de vendre. Vaig provar fora d'aquí i em va començar a anar bastant millor.

Curiosament, aquells anys, del 1977 al 1984 jo tenia la mateixa edat que van Gogh fins a la seva mort. Ara, anant a Saint Rémy pensava en les coincidències i això em despertava molts records.

Anar a viure a Monells al 1979, un poblet perdut i desconegut, topar amb els avantguardistes que se'n reien al veure'm passar carregat amb el cavallet. Qui recorda ara aquells pintors? En canvi la imatge d'un pintor carregat amb les pintures i el cavallet per anar a pintar a peu dret davant el natural i creant el seu estil propi sempre quedarà dins el imaginari col·lectiu com un exercici de llibertat, autenticitat i humilitat. I no és important arribar enlloc ni ser recordat enlloc ja que l'important és el camí. I jo havia fet el meu, havia lluitat i havia sigut feliç.

Que hagués pintat van Gogh si hagués superat el llindar dels 37?
Una passió no pot durar més que un temps determinat. Quan notes que et repeteixes s'acaba la lluita i veus que t'has trobat i aleshores estàs perdut.

Amb tots aquests pensaments arribava a casa la germana de la Catherine. Duia blocs d'apunts i tot el necessari. La primera idea va ser explorar la relació amb en Paul Gauguin, aquell gran pintor ex corredor de Borsa que es va saber construir un personatge a Paris, quan el gust pels quadres de noies nues de les colònies tenien bona acollida per que satisfien al mateix temps l'erotisme i la superioritat ètnica del públic.

Però el tema d'aquella amistat estava molt explorat. La diferencia, pensava jo, era que Gauguin va deixar la Borsa de valors a conseqüència d'una crisi econòmica i jo havia deixat el mon remunerador de l'assessorament d'empreses quan més clients tenia, per seguir la vocació irrenunciable de ser pintor.

Entenia a van Gogh perquè era Àries, emotiu, actiu i de tendència exaltada, com jo mateix. També entenia a Gauguin i entenia que ells dos no fossin compatibles. Buscaven trencar amb la via morta del impressionisme. Cezanne els hi va obrir el camí. Foren dos pintors destacats del que s'anomena post impressionisme. Però Gauguin practicava el que s'anomena la creació distanciada mentre van Gogh creava amb la sang i el fetge.

Van Gogh buscava un estil personal, impregnat de passió i el va trobar, sempre inspirat en les litografies del Japó, que li va tornar el detall, sigui dit de passada, quan un segle més tard va pagar fortunes pels seus quadres.

Gauguin, dotat d'un caràcter molt més analític, buscava les formes del mon visible sense l'engany de la llum ni la perspectiva i un dia, donant consells al jove Paul Sérusier de com pintar un quadre amb colors intensos, sintètics i ornamentals, descobreix ell mateix que els seus consells funcionen. És el quadre el Talismà que marca la practica del grup dels Nabís i dels que Gauguin se'n desmarca anant a colònies mes llunyanes. No cal dir que Sérusier es queixarà amargament tota la vida d'aquesta usurpació.

Amb aquestes idees rondant-me pel cap vaig començar fent dibuixos als voltants de l'antic monestir de Saint Paul de Mausole, als

contraforts de les Arpi-les, a Glanum, al monestir de Montmajor i al mateix Arles, quan de prop vaig trobar quelcom completament nou, que m'obria mil possibilitats: una manifestació en defensa de la cultura provençal que explico a continuació.

La manifestació del 19 d'Abril

Dos mesos abans, a casa de la Véronique, un fet inesperat m'havia donat el que podria ser un gran tema. Mentre dinàvem al Mas de la Pyramide, situat en una vella cantera romana, vam sentir parlar d'una manifestació convocada per l'endemà a Saint Rémy. Una noia va dir que no se la pensava perdre.

–Si que hi aniré, és clar, perquè sóc guardiana de braus, munto a cavall i tinc sempre el vestit a punt.

Així que diumenge al matí, una munió d'homes i dones amb els vestits tradicionals, prop d'un centenar de guardians muntats sobre cavalls blancs, acompanyats de tamborinaires i portadors de pendons i banderes, van sortir al carrer per protestar per una cosa tan nímia en aparença com era la prohibició judicial d'una festa amb braus a la corda al poble de Eyragues.

Al informar-me, vaig saber que aquest tira i arronsa arranca com a mínim de dos segles abans i que l'obstinació del poder central per reprimir els jocs taurins, havia acabat per convertir-los en un símbol de les llibertats de la Provença. Era un episodi més de la llarga lluita contra la uniformització cultural que sempre ha volgut imposar Paris. La manifestació de Sant Rémy tenia un to èpic i a la pintura li calen, de tan en tan, aquests tipus de temes, vaig decidir.

Els artistes treballem per associació i no per deducció. Les pancartes reivindicatives, els genets i les banderes quadribarrades de la Provença, es varen fusionar al meu cap amb els cavalls de Piero de la Francesca, les batalles de Paolo Uccello, el cartell del Nitrato de Chile clavat a la façana del meu estudi i moltes coses més. La càmera del mòbil treia fum., no hi havia temps per fer apunts,. i així és com es va

gestar la sèrie del Dinou d'abril a Saint Rémy de Provence, que vaig incorporar al Projecte Mare Nostrum.

Em vaig concentrar en la nova sèrie. En ella no hi havia res de tradicionalista, ja que creure en la tradició i esforçar-se a fer-la reviure és suposar que està morta. No es tractava de remuntar el curs dels temps, ni de restaurar un ordre tradicional sinó tot el contrari. Es tractava d'evocar el primer moment de la creació. L'obra d'art, ha de ser zeitlos, deslliurada del temps, com sortida d'un somni, per satisfer en nosaltres el desig més antic. Perquè l'obra d'art no s'ha d'entendre com un procés evolutiu sinó com una història de coincidències, de naturaleses artístiques afins que es retroben i s'interpel·len en el temps, tal com ho fa una pedra plana llançada al mar quan rebota i rebota sobre la superfície abans de enfonsar-se.

D'on trauria l'art el seu punt de sortida si no dins d'aquesta alegria, d'aquesta tensió cap a un començament infinit?, com va escriure Rilke.

La sèrie creix

Quan vaig entrar en escena com a pintor a la dècada dels setanta, després d'aprendre l'ofici a Barcelona, tenia el sentiment que la pintura estava morta, que era una passió passada de moda i tot i així li havia dedicat tots els instants de la meua vida. Sempre he pensat que l'artista que te quelcom a dir, no obeeix les ordres del temps com faria un criat, i que no dona cap importància a allò que és, ha estat, o serà en la història de l'art. Cansat de la ideologia messiànica de les avantguardes, havia anat fent el meu camí pels viaranyes de la postmodernitat figurativa amb una iconografia pròpia.

Quan vaig tornar a Sant Rémy la sèrie començava a tenir sentit. La Catherine havia vist els primers quadres al taller de Peralada, fins i tot s'havia avingut amb molt de gust a aplicar color a uns cavalls i ho havia fet amb escrupolosa pulcritud.

A la propera estància a Saint Rémy vaig pensar aprofitar alguna festa dels pobles dels voltants per revisar el repertori iconogràfic de tot allò

relacionat amb el que estava pintant.

És quan ella va començar a definir-me com a un ogre, com a bulímic de la acció, com una persona sense fre. Va proposar-se com un fràgil colibrí i em va fer culpable que estigues rebentada. Tenia els seus motius. Els dos compartíem el propòsit de retenir el pas del temps i cercar la bellesa, però la manera de fer-ho era diferent.

Les festes de Mouriès van estar molt bé. Dissabte hi havia un seguit d'activitats com l'abrivado, el bandido, l'esmorzar al mas d'una manade. Ella seguia encaparrada a considerar-me un ogre. Una gran parada folklòrica em va proporcionar el material que necessitava. La carretera, sota l'ombra dels plàtans que puntejaven l'asfalt, era com un gran escenari on els bars desplegaven les terrasses. Vam dinar un gigot de xai i vaig dibuixar del natural.

La tarda va seguir amb una cursa camargoise a les arenes, amb els raseurs grimpan al voltant dels braus i tot plegat em va traslladar a la Creta minoica. Vaig pujar a la part més alta de les grades on em vaig treure la camisa per fer la invocació al sol –era el solstici.

Compartíem molts moments d'èxtasi davant les coses belles, jo li feia veure coses i ella no se'n estava de donar-me consells i ensenyar-me a mirar la natura amb uns altres ulls.

La creació és una cosa tremendament fràgil

Al final de la Primavera vaig tornar a Peralada. Era l'època de la collita. Els quadres començaven a prendre cos. Els dies eren llargs i podia treballar deu hores. Per evitar les contractures a l'esquena pintava dret, amb temperatures properes als quaranta graus, però no importava.

Un pintor, arrossegat per la passió creativa, dubta sempre, i quan acaba la jornada queda extenuat. Mai queda content del tot, amb l'excepció d'aquells moments que queda sorprès per solucions que semblen vingudes del no res, que ell mateix no ha volgut o no ha

pogut controlar. La seva sorpresa és aleshores enorme, i la satisfacció compensa amb escreix tantes hores d'errors, de rectificacions, tan de fer i desfer.

Què espera el pintor aleshores? Res. Queda estorat. No sap ben bé el que acaba de fer i potser no ho sabrà fins l'endemà o potser fins d'aquí a uns mesos. O potser mai. El que espera, és simplement trobar algú que penetri, de manera immediata, ja no en el resultat, sinó en la sorpresa. Algú que compregui el bocí de màgia que hi ha dins d'aquell quadre. Algú que somrigui en silenci, que exclami "Ooooh" o que enviï un whatsapp de tornada dient, "Meravellós".

–M'ho poses molt difícil. No se que haig de fer. No se que esperes de mi –repetia preocupada.

Una musa mai ho és per mèrit propi sinó per voluntat de l'artista. Si el comprèn i l'encoratja, és una musa grossa, si només el comprèn és una musa petita i si tan sols l'inspira es una museta. Per ser una musa grossa, del tipus d'una Misia Sert, per entendre'ns, calen unes aptituds de naixement. No n'hi ha gaires. Totes les muses son benvingudes a la casa de la creació, incloses les musaranyes o fins i tot les muses de xocolata. Totes, menys una musa castradora del tipus de la russa Gala que pintava a través del seu marit.

La Catherine tenia l'ull del fotògraf. Era meticulosa i perfeccionista i sabia assaborir els detalls de la vida quotidiana i això m'atreia perquè jo no dedicava gaire temps a la calma i la voluptuositat.

Un dia vaig tenir una idea per un quadre. Unes teles de format estrany, jeien arrenclerades a un racó del taller. Eren unes teles de mala textura, on ja m'hi havia estrellat feia uns anys i de cop vaig tenir la idea de pintar-hi un grup de cares de guardians i dones de la Camarga. Havia fet uns apunts a Sant Rémy i provaria d'adaptar-los a aquell format allargat. L'endemà em vaig decidir a aplicar el color. Al pintar les teles podia anar corregint el dibuix i així vaig fer-ho. En un tour de force considerable, lligant els colors de cada quadre amb els altres, ajustant les escales, corregint les composicions sobre la marxa, vaig arribar a fer una primera "taca" a tots els quadres. En un sol dia tenia

més o menys plantejat el conjunt.

Un pintor, quan acaba un esforç d'aquesta índole, queda estorat i raonablement satisfet. Sap que queda molta feina per davant, però també sap que se'n sortirà i naturalment, no me'n vaig poder estar d'enviar un whatsapp a la Catherine.

–He començat una sèrie amb nou cares dels apunts de Mouriés. Els vols veure?–

–Oui, Joan Chéri.

Els vaig col·locar al terra en fileres de tres, només per mostrar la idea de la presentació, vaig fer la foto amb el telèfon i la hi vaig enviar.

La resposta em va deixar completament devastat. Deia literalment:

–Bravo, Joan. Els penses presentar junts? En aquest cas crec que els dos de la dreta no haurien d'anar en aquest lloc, sinó que els hauries de posar d'un altre manera..

Jo no li havia demanat cap opinió, tan sols volia compartir. Havia estat un malentès. No vaig respondre res i vaig decidir no enviar mes fotos de cap quadre, al menys mentre durés el procés de creació. Un cop acabat aquest, ja era igual; un pintor amb experiència no és permeable a les crítiques perquè ha tingut tota la vida per aprendre que el gust és un assumpte subjectiu.

Però el procés creatiu és molt fràgil, molt sensible, molt exposat al fracàs i qualsevol intromissió pot resultar destructiva.

Havia obtingut comentaris del tipus: "aquest blau és preciós" mentre jo sabia que aquell ultramar gairebé pur era preciós, però ocupava una superfície exagerada. Sabia que canviaria un grapat de coses, inclús aquell blau i que calia esperar a trobar el color que el substituís. Això dependria d'una colla de canvis de matis, to i saturació, ja que un color funciona d'una manera o un altre segons els que tingui al costat.

I mentrestant, aquella espada de Dàmocles planejava al damunt, amb la subtil violència interposada de no canviar aquell blau que a la persona estimada li havia agradat tant. A partir d'aquell dia vaig decidir no enviar-li més fotos de quadres mentre no estiguessin acabats. I vaig entendre dues coses, la primera que la creació és tremendament fràgil i que no es pot compartir, i la segona, que tots aquells comentaris formaven part d'una voluntat d'ajudar, de col·laborar, d'interessar-se per les teves coses, una actitud que dona sentit a qualsevol parella.

Compartint

L'aparició de la Catherine a la meua havia estat un regal del cel. En aquella història aprenia molt. Comprensió i tolerància sobre tot i era també una gran oportunitat per fer un viatge al fons de la consciència.

Una vida mai és breu si és intensa. Tots acabem morint, però quan l'artista mira el que ha pintat i ahir no existia, es pot sentir com un deu, perquè ha creat i crear es patrimoni de deus i els deus son immortals per definició. I aquest sentiment l'explica Plotí quan afirma que l'ànima, al rebre la llum i transformar-se ella mateixa en llum, participa per un instant de la unió eterna de d'Intel·ligència amb l'u.

Aquesta experiència suprema de l'acte creatiu, que tan sols els que la viuen la poden entendre, la he sentida sovint. Aquesta experiència és el que fa que valgui la pena recórrer un camí tan ple d'espines com és el de dedicar la vida a l'art.

Una transformació subtil s'anava operant també en la Catherine. Estava recurrent sense adonar-se compte un camí que passa per creure en la casualitat, assumir el risc, apel·lar a l'inconscient, i un llarg etcètera. I sobre tot recordar que l'obra desitjada per l'artista és una amant indiferent i inassequible, de la qual només podem esperar vanes recompenses i interminables afanys.

Poc a poc, els seus whatsapps anaven canviant de registre. Van començar a aparèixer-hi frases com aquesta: "La decisió s'ha imposat per ella mateixa. Per què? Això és un misteri". O aquesta cita de

Spinoza: "les nostres decisions, les nostres eleccions, tot allò que creiem és l'exercici de la nostra llibertat, no son sinó les conseqüències de les causes que actuen dintre nostre".

Aquella historia que ella definia com entranya, sorprenent i insòlita anava transformant les nostres consciències. Una història que havia començat tot just feia quatre mesos i que no parava de mostrar-se enriquidora. Qualsevol situació conflictiva acabava en un acord.

–Diuen que els artistes som vanitosos– li vaig dir un dia–. Això és fàcil d'entendre si considerem que l'art no serveix per res. Aquesta és la seva grandesa.

–No pas més vanitosos que la resta. Tothom es deleix per ser reconegut. Vosaltres els artistes al menys teniu quelcom de que us podeu sentir orgullosos.

Un dia, a Saint Rémy li vaig explicar el conte del cavaller, la princesa i el dragó:

–Un dragó tenia aterrida una ciutat. Va arribar un cavaller, el va vèncer sense masses problemes i es va casar amb la princesa, senyora del lloc. Mesos després, va arribar un altre dragó i la princesa, que ja li tenia la mida presa al seu marit, li va dir com, al seu parer, havia d'enfrontar-se amb el nou dragó. Per no contradir-la, ell va fer-li cas, el va acabar matant i va tornar viu, però ferit i cremat.

I apareix un tercer dragó—segua explicant jo—. La princesa, que era una d'aquelles que lluiten per "defensar la seva dignitat" i ja li havia agafat gust a decidir sobre els altres, li va indicar el que tenia que fer per matar-lo, sempre al seu parer, perquè "el matadragons era ell i ella tan sols una simple princesa". L'home, per no contrariar-la, va tornar a obeir, però aquest cop va salvar la vida de miracle.

La Catherine m'escoltava en silenci. Vaig acabar la meva història.

–El cavaller, un matí sense dir res, va agafar els patracols i se'n va anar. Va trobar un altre castell i un altre princesa que estava encantada

de la seva manera de matar dragons i van viure molt feliços.

Crec que aquest cop ho havia volgut entendre perquè es varen acabar les discussions.

L'ogre i el colibrí

JC Roca Sans

2016